

УДК 321.02:159.955(075.8)

DOI: [https://doi.org/10.17721/BPSY.2023.2\(18\).13](https://doi.org/10.17721/BPSY.2023.2(18).13)

Тетяна ТРАВЕРСЕ¹, д-р психол. наук, проф.
ORCID ID: 0000-0002-9031-1173
e-mail: traversay@ukr.net

Юлія РОМАНОВА¹, канд. психол. наук, доц.
ORCID ID: 0000-0002-5081-2336
e-mail: jurom@ukr.net

Софія КРАВЧЕНКО¹, д-р філософії
ORCID ID: 000-0001-7676-9906
e-mail: sophi6378@gmail.com

Георгій ДУБРОВИНСЬКИЙ¹, канд. психол. наук, доц.
ORCID ID: 0000-0002-6621-4229
e-mail: dzora@ukr.net

¹Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Київ, Україна

УЗГОДЖЕННЯ ІНТЕРЕСІВ У ВИРОБЛЕННІ ПУБЛІЧНОЇ ПОЛІТИКИ В УКРАЇНІ МЕХАНІЗМОМ КОНСОЛІДАЦІЇ СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНИХ ГРУП

Вступ. Присвячено емпіричному дослідженню структури і змісту консолідації як механізму узгодження інтересів політичних груп у виробленні публічної політики. Мета дослідження полягала у з'ясуванні соціально-психологічних особливостей консолідації ідеологічних та електоральних політичних груп, пошуку точок дотику між ними задля узгодження інтересів у виробленні публічної політики.

Методи. Використано теоретичні, емпіричні, методи математико-статистичного опрацювання даних, а також психодіагностичні методики: "Політичні цінності" (Г. Айзенк), "Політичні цінності" (А. Селезньов), "Групова ідентичність" (Дж. Фейтос., Е. Салас), "Політична ідентичність" (О. Скарн), шкали політичної ідентифікації (Дж. Крукер, Р. Ліхтанен), "Дослідження політичних мотивів" (А. Красняков), "Політична самоефективність" (І. Сарісе), "Політична солідарність" (К. Ньюфілд, Д. Гаучер, К. Старзук, в авторській адаптації), "Уявлення про консолідацію та способи її досягнення" (С. Кравченко), дослідницька анкета.

Результати. Доведено, що консолідація є системною єдністю за принципом кон'юнкції, системоутворювальним чинником якої є ціннісна система групи. Її становлять: ціннісно-орієнтаційна єдність, спільні соціально-політичні мотиви та образ потребнішого майбутнього України, політична та групова ідентичності, рефлексивний капітал (спільні уявлення щодо: а) консолідаційної єдності, б) механізмів її здійснення, в) подібності та відмінностей уявлень членів своєї групи від інших груп у політичній взаємодії, г) готовності до спільних дій, діалогу, вироблення можливих продуктивних рішень), самоефективність політичної групи. Консолідація політичних груп у публічній політиці детермінується їхнім типом (ідеологічні, електоральні), де найістотнішою є ціннісна система групи.

Висновки. Суспільно-політичний консолідаційний функціонал спільноти, презентований у публічному і непублічному вимірах політики відбивається на змістових і структурних характеристиках консолідації конкретної політичної групи, а також задає масштаб, спрямованість, соціальну, суспільну та політичну системи координат їхньої взаємодії – від конкуренції, співпраці, варіантів продуктивного протистояння аж до крайньої конфліктності, як різного ґатунку війн. Встановлено універсальні й специфічні основи можливого узгодження інтересів політичних груп, їхньої консолідації.

Ключові слова: публічна політика, просоціальна поведінка, політична поведінка, кооперація, мобілізація, інтеграція, ідеологія, узгодження інтересів, ціннісні орієнтації, ідеологічна група, електоральна група.

Вступ

Динаміка суспільно-політичних процесів загострила чимало проблем, серед яких проблема продуктивної взаємодії суспільно-політичних груп у публічній політиці, їхньої солідарності, узгодження інтересів, консолідації посідає чільне місце.

Проблема консолідації вивчається у різних методологічних традиціях: антропологічній, соціобіологічній, соціологічній, політологічній, соціально-психологічній. У дослідженнях переважно йдеться про консолідацію як про механізм та умову (Klandermans, & van Stekelenburg, 2013; Klandermans, 2019; McAdam, Tarrow, & Tilly, 2011), форму (Meyer, & Whitter, 1994; Taylor, 1989), рівень (Goodwin, & Jasper, 2009; Soss, 1999; Sommers, 1993), ознаку / властивість (Melucci, 1995; Parsa, 1985) соціальних, суспільно-політичних спільнот.

У соціально-психологічній, політико-психологічній методології щодо предмета консолідації йдеться про: підтримку, продуктивну комунікацію (допомогу) груп у ході розв'язання проблем (Cortland et al., 2017); позитивне ставлення до своєї групи (Yamagishi, & Mifune, 2009); узгодження спільної діяльності політичної групи, групової ідентичності, політичних ставлень членів групи (Neufeld, Starzyk, & Gaucher, 2019); міру узгодженості позицій

виборців і глибину вираженості політичної ідентифікації (Ferrera, & Burelli, 2019; Janmaat, & Braun, 2019), усвідомлене вольове спрямування групи задля втілення конкретної колективної мети (Chayinska, M., Minescu, A., & McGarty, 2017) або про безпосередню групову діяльність та спільні політичні дії (Klandermans, 2013) тощо.

Проте проблема консолідації політичної групи, її суб'єктного функціонування у публічній / непублічній політиці залишається відкритою і лише частково дослідженою. Це зумовлюється насамперед межами тієї чи іншої методології, виокремленими змістами досліджуваної суспільно-політичної дійсності, контекстами вивчення, трактування, варіативності їх втілення у політичну практику. Вітчизняні вчені зазначають, що "війна стала для українців потужним каталізатором мілітарного вміння боронити власну ідентичність, сприяла консолідації українців, надала імпульс подальшому формуванню в Україні політичної нації, потужного громадянського суспільства". Дискурси, тексти, контексти інтерпретування теперішньої публічної політики різними політичними групами в Україні (і поза її межами) неминуче приведуть до об'єктивних суспільно-політичних наслідків. Отже, "завдання дослідників полягає в тому, щоб в інтерпретуванні подій та поясненні

© Траверсе Тетяна, Романова Юлія, Кравченко Софія, Дубровинський Георгій, 2023

теперішнього виокремити смисли і значення, які створюють систему координат прийнятного потрібного майбутнього", здатну інтегрувати цінності, погляди, функціонали всіх політичних груп в державі.

Гіпотези дослідження: 1. Політична консолідація як механізм узгодження інтересів у виробленні публічної політики в Україні є динамічним явищем, оскільки зміст її складників зазнаватиме трансформацій залежно від інтересів, смислових орієнтацій груп, що й призводить до диференціації та відмінностей між ними. 2. Існують різні особливості процесу узгодження інтересів, типів консолідації, які характеризуються тією чи іншою мірою динамічності та специфічними умовами активізації складників консолідації, що сприяє різноманітності соціально-політичних груп. 3. На рівень політичної консолідації всередині політичної групи впливає ступінь ідеологічної узгодженості між її членами.

Методи

Вибірка. У дослідженні разом взяли участь 208 осіб, найбільш яскравих представників протилежних політичних поглядів, яких було розподілено на чотири політичні групи за параметрами ідеології та електоральності, а саме: а) праві (традиціоналісти, монархісти, консерватори), б) ліві (ліберали, феміністи, ЛГБТ+спільноти), тобто ідеологічні групи, в) групи підтримки П. Порошенка (ЕПП), г) групи підтримки В. Зеленського (ЕПЗ), тобто електоральні групи.

Ідеологічні групи. Група правих / ультраправих – 58 осіб, серед яких 42 особи – чоловіки (72 %) та 16 осіб – жінки (28 %), що загалом відповідає реальному відсотковому співвідношенню чоловіків і жінок у цій політичній групі. При цьому 42 особи вважають себе "правими", 16 осіб – "ультраправими". Значущих відмінностей між "правими" і "ультраправими" не виявлено, тому вони вважаються представниками однієї ідеологічної групи. Респонденти віком від 19 до 35 років, медіанний вік – 25 років. Отже, цю групу можна вважати молодіжним об'єднанням; за критерієм освіти: 65,5 % мають вищу освіту; 15,5 % навчаються в аспірантурі; решта – студенти закладів вищої освіти. Отже, праві – це освічена, політично вмотивована, активна молодь. Група лівих – 50 осіб, серед яких 31 особа – чоловіки (62 %), 19 осіб – жінки (38 %), вік від 19 до 36 років, медіанний вік – 23 роки; за критерієм освіти: 56 % – профільна середня освіта, а 40 % – вища. Порівняно з правими, у яких лише 10 % осіб мають тільки профільну середню освіту.

Електоральні групи. Ядерний електорат підтримки П. Порошенка / ЕПП – 50 осіб, серед них 21 особа – чоловіки (42 %), 29 осіб – жінки (58 %), вік 25-40 років,

медіанний вік – 32 роки; за критерієм освіти: 78 % мають вищу освіту, 22 % – профільну середню. Ядерний електорат підтримки В. Зеленського / ЕПЗ – 50 осіб, серед них 28 осіб – чоловіки (56 %), 22 особи – жінки (44 %), вік 21–38 років, медіанний вік – 31 рік; за критерієм освіти: 74 % – вища освіта; 26 % – профільна середня. Тобто політична група ядерного електорату ЕПП є найстаршою з усіх досліджуваних. Наймолодшою є група лівих.

Інструменти. У роботі застосовано такі психодіагностичні методики: "Політичні цінності" (Р. Інглхарт), "Політичні цінності" (Г. Айзенк), "Політичні цінності" (А. Селезньова), "Методика групової ідентичності" (Дж. Феїтоса, Е. Салас), "Методика політичної ідентичності" (О. Скар), Шкала політичної ідентифікації (Дж. Крукер, Р. Ліхтанен), "Методика дослідження політичних мотивів" (А. Краснякова), "Методика політичної самоєфективності" (І. Сарієва), "Методика політичної солідарності" (К. Ньюфілд, Д. Гаучер, К. Старзук, в адаптації С. Кравченко), Методика "Уявлення про консолідацію та способи її досягнення" (С. Кравченко). Дослідницька анкета щодо уявлень членів групи про саму групу, її учасників, міру її консолідованості, що становить рефлексивний капітал групи (перелік запитань взято з дослідження центру Разумкова, присвяченого вивченню образу майбутнього України, що проводилось напередодні президентських виборів 2019 р.).

Організація дослідження. В емпіричній частині дослідження, у результаті пілотажного дослідження остаточно дібрано інструментарій, завдяки чому створено подібні умови для опрацювання тестів; напівструктуроване інтерв'ю використано з метою усунення множинних варіацій в інтерпретуванні запитань.

Статистичне аналізування: у результаті застосування методів математично-статистичного опрацювання даних (описові статистики, критерії для порівняння двох вибірок, кореляційний, регресійний аналіз, а також інтерпретаційних методів) здійснено опис, аналіз, інтерпретування отриманих даних.

Результати

Завдяки методу множинного лінійного моделювання встановлено, що змістові характеристики консолідації детермінуються типом політичної групи, що насамперед відбивається на змістових і структурних характеристиках консолідації конкретної політичної групи. Запропоновані в дослідженні моделі консолідації політичних груп дозволяють констатувати найсуттєвіші характеристики їхньої єдності й на їх основі віднаходити підстави для узгодження інтересів політичних груп у публічній політиці.

Таблиця 1

Зміст та структура консолідації групи "правих"

Внесок до консолідації	Змістовий складник консолідації
8,80	Стать
5,33	Мир
5,33	Націоналізм
3,27	Політико-культурна ідентифікація
0,92	Ідеологічний мотив
0,32	Політична цінність обороноздатності держави
0,03	Тоталітаризм як уявлення щодо способу досягнення консолідації

Зокрема, у групі "правих" з усіх змістових складників консолідації найвагомішим виявилася стать (8,80). Це підтверджено й додатковим вимірюванням, у результаті якого встановлено значущі відмінності за критерієм статі, коли в жінок показник групової ідентичності є нижчим, ніж у чоловіків ($p = 0,00$, $p \leq 0,05$). Значущість

цінності миру (5,33) свідчить про те, що "праві" прагнуть суспільної гармонії, громадянського миру, згуртованості, що сприяє горизонтальній усталеності соціуму. Проте це не просто прагнення до якоїсь конструктивної взаємодії. Ця взаємодія насамперед має ґрунтуватися на врахуванні спільних культурних, історичних інтересів,

ідентичності (з урахуванням лінгвістичних зв'язків між громадянами), суверенності нації. Цінність націоналізму (5,33) свідчить про значущість таких індикаторів групи, як автономія, збереження національної культури, суверенність, національна ідентичність, національна суб'єктність. Активна участь групи в політичних рухах є засобом реалізації та втілення її політичних цілей.

Міра політико-культурної ідентифікації особи з національною культурою (3,27) свідчить про прихильність групи "правих" до звичаєвих норм, культури, традицій, історії, спільного досвіду націєтворення. Результатом культурної ідентифікації як процесу, дії ідентифікації як психологічного механізму, є створення перманентного емоційного зв'язку особи з культурними інтересами групи, громади, спільноти, нації, держави. Така ідентифікація як процес свідчить про наявну готовність особи до здійснення політичної поведінки в різних її формах, про здатність членів групи "правих" активно відстоювати інтереси групи (культурні та ін.), кожному окремо продуктивно взаємодіяти в її межах.

Внутрішню систему консолідації становить політичний ідеологічний мотив (0,92), який є провідним мотивом політичної поведінки. Ідеологічна визначеність групи "правих" є підґрунтям для відстоювання своїх ідеалів, принципів, норм тощо. Тобто наявна ідентифікація особи з відповідною політичною силою зумовлює спрямування, межі, контексти, форми, види її політичної активності, що має вияв у прагненнях підтримати ідеологічно близьку політичну силу, долучатися до політичної боротьби разом із нею задля впровадження декларованих ідеалів. Водночас до політичної діяльності зазвичай залучаються суб'єкти різного штибу – від фахових політиків до пересічних громадян. Це зумовлює специфіку, мотиви, цілі, а головне – результати їхньої політичної активності, поведінки та діяльності. У випадках домінування так званої ідеологічної потреби над всіма іншими, що особливо має яскравий вияв у політичній поведінці пересічних громадян, зумовлює їхнє непереможне прагнення до участі в колективних формах здійснення політики (участь у політичних рухах, партіях, громадських організаціях тощо). Також це має вияв у прагненнях до політичної взаємодії лише з близькими до цінностей своєї політичної сили політичними акторами, що, своєю чергою, приводить до ціннісного зсуву (наприклад, переоцінки потужності своєї політичної позиції, віри в так звану всесильність своїх політичних переконань, позицій, політичної сили загалом і недооцінювання інших) і, як наслідок, до втрати здатності дати коректну оцінку наявної конкретної політичної ситуації. Така ілюзія правильності політичної позиції, її всесильності породжує ірраціональну віру в її очільників, непогрішимість політичної діяльності своєї політичної групи та кожного конкретного її представника. Така ситуація може ускладнювати діалог, адаптацію людини до інших субкультурних контекстів суспільства (інших політичних партій, рухів тощо), конструювання більш-менш продуктивної моделі власної політичної поведінки, посилює радикальність, однозначність політичних суджень.

Встановлено, що у групі "правих" системоутворювальною цінністю консолідації є політична цінність обороноздатності держави (0,03). Зміст цієї цінності відображає значущість ставлення до безпеки своєї країни, до ведення міжнародної взаємодії, до прагнення суб'єктності держави в різних за масштабом політичних контекстах. Значущість ідентичності, державної безпеки, бажання суб'єктності держави доповнюються прагненням воєнної готовності боронити свої цінності. У публічному політичному просторі групи "правих"

обороноздатність позиціонується як індикатор національної самооцінки, як позиціонування себе стосовно глобальних викликів, де стрижневими є стабільність, суверенітет та його захист.

Показник тоталітаризму як уявлення про спосіб досягнення консолідації (0,03) свідчить про те, що група "правих" прихильно ставиться до примусу, різноманітних заборон як способу консолідування групи, соціуму, аж до заборони, поступлення, викорінювання протилежності, тобто "прав особистості". У випадку політичного протистояння значущість параметру тоталітаризму зумовить її послуговування радикальними методами впливу в політичній взаємодії, активне непримиренне виборювання, відстоювання (нав'язування) своїх цінностей, інтересів, що, своєю чергою, ампліфікуватиме суспільне напруження, недовіру, агресивність. Чим більш значущою є тоталітарна спрямованість політичної групи, тим менш значущим буде поріг відмінностей, розбіжностей, які здатні спричинити виникнення (провокування) активних гострих протистоянь у суспільно-політичному середовищі; формування непримиренних опозиційних суспільних груп.

Переважаюча впевненість в єдино правильному баченні суспільно-політичної ситуації є виявленням психологічної готовності до категоричного, радикального відстоювання своїх поглядів, інтересів, цінностей, навіть ціною гострого протистояння. Це свідчить про потенційну тенденцію і/або схильність до продукування замкнених, переважно агресивних соціальних субсистем, які центровані навколо ціннісного ядра (що є завжди ірраціональним), і неодмінною готовністю відстоювати свої політичні вподобання за будь-яких форм політичної активності (аж до крайніх протестних форм політичної поведінки). Центрована домінантна політична ідея групи може стати детермінантою для продукування консолідованих, пасіонарних і водночас агресивних суспільно-політичних угруповань. Зауважимо, що агресивність як вираження міри суб'єктності такої групи, може стати засобом впливу і розв'язання суспільно-політичних проблем в інших політичних контекстах (публічних, непублічних та ін.). Зауважимо, що показники тоталітаризму, монолітності та категоричності є більш значущими у правих ($p = 0,00$, $p \leq 0,05$) порівняно з лівими, тобто праві більшою мірою схильні до послуговування примусовими методами консолідації, оскільки вірять в єдино правильні політичні цінності, носіями яких є саме вони.

Отже, ідеологічну групу "правих" становлять особи зі сформованою національно-патріотичною політичною позицією, яку вони готові відстоювати навіть радикальним способом. Проте такі виражені показники радикальності не сягають критичного максимуму, що уможливорює побудову конструктивних ситуацій політичної взаємодії, коригування ригідності, що має вияв у соціальній нечутливості до будь-яких інших засобів політичної взаємодії (рис. 1).

Консолідація ідеологічної групи "лівих" також значною мірою обумовлена показником статі (6,41). Проте чоловіча стаття характерна більшою мірою для групи "правих", а стаття у сенсі гендер (ЛГБТ та ін.) характерна для групи "лівих".

Цінність самовираження (3,45) свідчить про те, що для "лівих" значущим є визнання права (свого й інших) на вільне висловлення ідей, думок, толерантного ставлення до думок інших, до виявів своєї й іншої ідентичності. Ідеться про значущість особистої автономії, автентичності, визнання цінності особистості, цінності самопізнання, а отже, і визнання різноманітності людського досвіду в усіх сферах суспільного життя (політика, культура та ін.). Відкритість у суспільно-політичній взаємодії, можливості

висловлювати різні погляди стосовно актуальної ситуації, щоб таким чином реалізувати потребу в самовираженні, можуть стати підґрунтям для створення інклюзивного суспільного середовища, у якому громадянин може брати участь у формуванні політики.

Як і в групі "правих", ідеологічний мотив політичної участі (3,45) входить до змісту консолідації групи "лівих". Це означає, що і "ліві", і "праві" об'єднуються у політичні спільноти, зважаючи насамперед на свої погляди, вважаючи їх визначально єдино правильними. Що, своєю чергою, є тим індикатором, який зумовлює категоричність у суспільно-політичній взаємодії, а отже, продукування (створення, використання) й оформлення опозиційних груп.

Спрямованість спілкування з представниками своїх поглядів посилює внутрішню узгодженість між членами групи, що водночас не виключає спрямованості політичної комунікації з представниками протилежних поглядів (1,78). Це означає, що у змісті консолідації є такі складники, спираючись на які, є можливості вибудувати

діалогічну взаємодію між політичними групами, навіть між опозиційними групами. Діалогічний стиль, діалогічна форма взаємодії у різних сферах суспільно-політичного життя може сприяти відкритості до інших політичних цінностей та їх носіїв тощо.

Політичні цінності у змісті консолідації ідеологічних груп є різними. Якщо в групі "правих" значущою є "політична цінність обороноздатності держави", то для групи "лівих" характерними є політичні цінності "досягнення високого рівня економічного розвитку держави; надання народів більше можливостей впливати на прийняття державних рішень; створення умов, коли люди мають більше можливостей вирішувати, що діється у них на роботі та за місцем проживання" (1,78). Отже, наявні різні спрямування ціннісних вимірів політичних груп, де "праві" концентрують свої погляди на військово-політичній сфері, а "ліві" – на соціально-економічній, соціокультурній сферах. Що також свідчить про відмінності у визначенні державою пріоритетних завдань розвитку й стратегій управління суспільством.

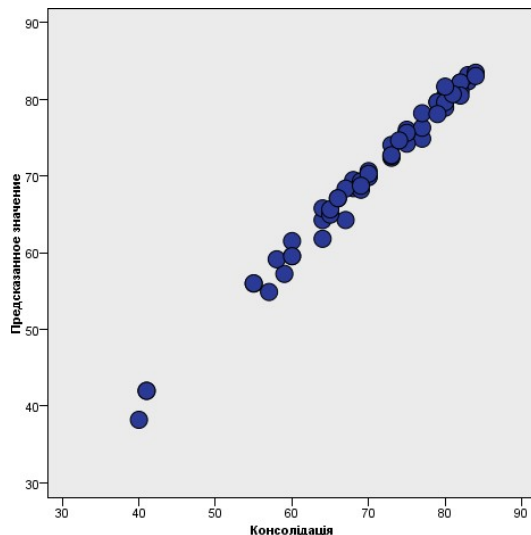

Рис. 1. Зміст та структура консолідації групи "правих"

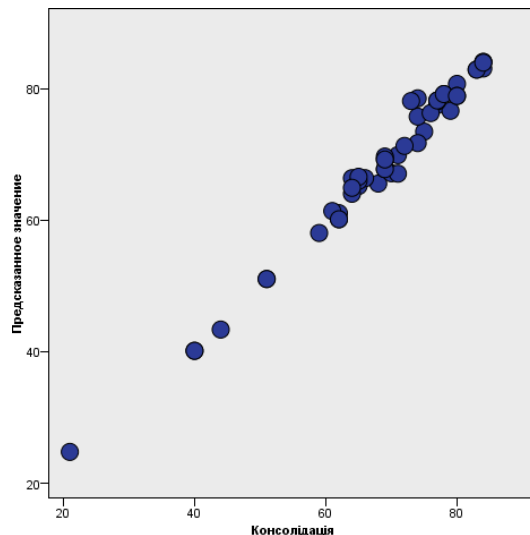

Рис. 2. Зміст та структура консолідації групи "лівих"

Таблиця 2

Зміст та структура консолідації групи "лівих"

Внесок до консолідації	Змістовий складник консолідації
6,41	Стать
3,45	Цінність самовираження
3,45	Ідеологічний мотив політичної участі
1,78	Спрямованість спілкування (з представниками своїх поглядів, з представниками протилежних поглядів)
1,78	Політичні цінності: досягнення високого рівня економічного розвитку держави, надання народів більше можливостей впливати на прийняття державних рішень, створення умов, коли люди мають більше можливостей вирішувати, що діється у них на роботі та за місцем проживання
0,75	Патріотизм
0,75	Групова ідентичність
0,18	Рівність

Отже, серед соціально-психологічних особливостей консолідації групи "лівих" є сформована ціннісно-орієнтаційна система, групова ідентичність, проте вони не є політизованими (тобто мають неполітичну генезу), на відміну від "правих". Ці складники більшою мірою ґрунтуються на соціальних (а не політичних) загальнолюдських цінностях (цінності свободи, самовираження людини тощо). При цьому визначальним у них є групова (тобто соціальна) ідентичність, а не політична, як у групі "правих". Групі "лівих" іманентно властива відкритість, діалогічність політичної взаємодії з іншими, толерування протилежних поглядів, що є необхідною умовою у процесі узгодження

міжгрупових інтересів публічної політики в Україні, розбудови консолідаційного простору держави.

До змісту та структури консолідації групи підтримки П. Порошенка / ЕПП увійшли такі складники: політичний мотив потреби у встановленні контакту (9,6), категоричність (6), монолітність та уявлення про схожість політичних поглядів всередині групи (3,81), спрямованість спілкування (з представниками своїх поглядів, з представниками протилежних поглядів) (2,31), групова ідентичність (0,54), цінність лібералізму (0,13), колективна самоефективність (0,13). Це означає, що у змісті консолідації групи ЕПП важливим є насамперед встановлений

психологічний контакт, – не як бажання процесу комунікації, а саме як реалізація потреби у психологічній близькості завдяки членству в групі. Це може мати вияви навіть у формі психотипу особистості групи ЕПП. У такій комунікації наявне взаєморозуміння, взаємопідтримка та прагнення точно з'ясувати і знати про спільність думок або протилежність думок учасників спілкування. Можна стверджувати, що членство в групі надає можливості людині переживати почуття єдності, захищеності, так

званої душевної підтримки, розуміння іншими. Людина відчуває себе в колі однодумців, що свідчить про подібний (однаковий) ціннісний ряд учасників спілкування, унаслідок чого особа очікує схвалення своєї поведінки, схвалення себе як особистості з боку учасників групи. У намаганнях досягти такого схвалення учасники групи вдаються до впливу на іншого (зокрема, у різних формах насилля – психологічного, соціального та ін.) завдяки обізнаності у сфері політики.

Таблиця 3

Зміст та структура консолідації групи підтримки П. Порошенка / ЕПП	
Внесок до консолідації	Змістовий складник консолідації
9,6	Політичний мотив потреби у встановленні контакту
6	Категоричність
3,81	Монолітність
3,81	Уявлення про схожість політичних поглядів усередині групи
2,31	Спрямованість спілкування (з представниками своїх поглядів, з представниками протилежних поглядів)
0,54	Групова ідентичність
0,13	Цінність лібералізму
0,13	Колективна самоефективність

Це має вияв у категоричності (6), зокрема у недостатності розвинених навичках, відсутності потреби й усвідомленості в учасників групи щодо необхідності побудови конструктивного діалогу з протилежною стороною, у процесі вироблення спільної думки. Саме тому будь-які спроби закликів політичних опонентів щодо компромісів, примирення не матимуть бажаного, принаймні декларованого, оприлюдненого опонентами результату. Ба більше, це призведе до поглиблення політичного протистояння, оскільки у групі ЕПП не сформована навіть тимчасова психологічна готовність до діалогу. Хоча наявна у структурі цінність лібералізму (0,13), маючи найменше навантаження, може свідчити щонайменше про інновації в цінностях групи.

Монолітність групи ЕПП (3,81) свідчить про те, що вони не схильні до прийняття ідей інших, права опонентів на інакшість. Вони відмовляють іншим не лише у праві на існування, але й на право поширення іншими своїх ідей (позицій, гасел, декларацій, інформації тощо). Це, своєю чергою, спричинює у групі ЕПП складності щодо можливості конструктивної інтеграції різних інтересів, оскільки їхні уявлення далекі від можливостей спільно з іншими політичними групами працювати на єдину мету, не завдаючи при цьому шкоди й утисків іншим.

Отже, вищезазначений політичний мотив потреби у встановленні контакту може бути лише кроком, здійсненим з метою переконати опонента, підтвердити важливість своєї політичної позиції, ідеології тощо. Водночас в уявленнях про подібність політичних поглядів всередині групи (3,81) вони вбачають більше схожостей, ніж відмінностей (інколи залишаючи поза увагою відмінності поглядів, які через нереалізованість можуть бути використані опонентами для специфічних впливів на групу ЕПП).

Здебільшого учасники групи ЕПП спілкуються з представниками своїх політичних поглядів (2,31), що створює обмежений контекст їхнього інформаційного поля порівняно з політичним полем, наприклад інформаційним полем країни.

Групова ідентичність (0,54) як почуття належності до свого кола однодумців є складником консолідаційних моделей й інших політичних груп. Проте у поєднанні з політичною колективною самоефективністю (0,13) має вияви як здатність групи до продуктивних змін у разі об'єднання зусиль з однодумцями.

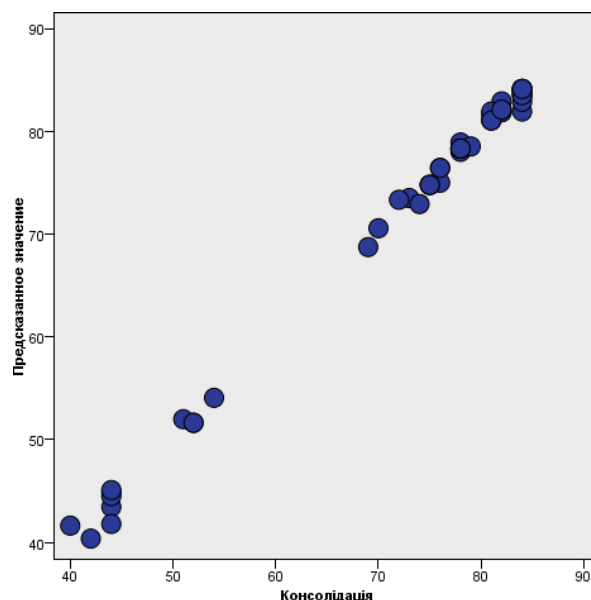

Рис. 3. Зміст та структура консолідації електоральної групи підтримки П. Порошенка / ЕПП

В основі консолідаційної моделі електоральної групи підтримки В. Зеленського / ЕПЗ встановлено такі складники: цінність толерантності (5,64), монолітність та групова ідентичність (2,85), ідентифікація з політичними поглядами (1,33), спільний образ майбутнього України (0,46), політичний мотив потреби в установленні контакту і політична самоефективність влади (0,05) (табл. 4).

Отже, цінність толерантності (5,64) свідчить про апріорну спрямованість учасників групи ЕПЗ на інших, про їхнє прагнення до знаходження порозуміння з іншими (що може також свідчити про недостатню переконаність у своїй позиції, невпевненості у своїй політичній позиції з різних причин тощо). Це має вияв у визнанні інакших вірувань, субкультур, ідеологій тощо. У цьому сенсі толерантність здатна зумовлювати горизонтальну усталеність суспільства (що має вияв у його гармонізації, згуртованості, громадянському мирі) та підтримувати вертикальний зв'язок поколінь (що є передумовою неперервності існування політичної системи).

Таблиця 4

Зміст та структура консолідації групи підтримки В. Зеленського / ЕПЗ

Внесок до консолідації	Змістовий складник консолідації
5,64	Цінність толерантності
2,85	Монолітність
2,85	Групова ідентичність
1,33	Ідентифікація з політичними поглядами
0,46	Спільний образ майбутнього України
0,05	Політичний мотив потреби в установленні контакту
0,05	Політична самоефективність влади

Монолітність (2,85), як і в групі ЕПП, є складником консолідації груп ЕПЗ. Отже, і групі ЕПЗ властиві наполягання на однозначній правильності своїх поглядів. Ідеться про визнання міри рівноправності та гідності представників інших політичних груп у своїх очах. Адже толерантність як спрямованість учасників групи ЕПЗ на інших, на діалог з ними не є гарантією визнання політичної позиції іншого як рівноцінної до своєї. Це може бути засобом для демонстрування іншому своєї позиції, ідеології, цінностей тощо і навіть спробою вплинути, переконати іншого у своїй правоті. Тому спрямованість на інші політичні, суспільні групи не гарантує врахування позиції іншого, хоч би і в діалозі.

Групі ЕПЗ властиве відчуття належності, емоційної прив'язаності щодо своєї групи (2,85), яка має не лише емоційні, а й смислові контексти (1,33). Така значущість ідентифікації з політичними поглядами свідчить про те, що комунікація, міжособистісні зв'язки в цій політичній групі мають вияв не лише у взаємній згоді, а й є особистісно значущими. Проте це також може виявлятися в упередженнях (як стосовно своїх, так й інших акторів), в ілюзіях спілкування, наприклад, у перебільшенні значущості тієї інформації, яка є конгруентною до своєї позиції, і недооцінюванні інформації протилежного, іншого змісту, смислу тощо.

У поєднанні з психологічною прив'язаністю до політичних поглядів така ситуація містить потенціал поляризації групи ЕПЗ стосовно політичного позиціонування і навіть опору змінам. Водночас політичний мотив потреби в установленні контакту (0,05) має вияв саме в установленні психологічного контакту, а не комунікації у сенсі спілкування як обміну інформацією.

Спільний образ майбутнього України (0,46) є єдиним у групі, що опосередковано також може свідчити про початкові рівні розвитку цієї групи. Такі актори мають спільне прагнення змін, проте не у вигляді усвідомлених конкретних планів, а здебільшого як загального образу змін.

Отже, встановлено типову модель консолідації групи ЕПЗ, яка розкриває специфіку політичної активності й поведінки цієї групи (сформована ідентичність, орієнтація на політику та майбутнє України), якоюсь мірою компенсує несформованість ціннісного складника, який відображав би діяльнісно-зацікавлене ставлення політичних акторів до суспільно-політичної дійсності. За таких умов, коли неможлива інтеграція групи на рівні цінностей, вона відбувається на ґрунті операціонального досвіду. Тобто визначальною є ефективність спільних політичних дій групи, у ході яких продукується й і структурується ціннісний складник, а отже, збагачується зміст та структура політичної консолідації групи.

Візуалізація типів консолідованості електоральних груп унаочнює їхні відмінності. Для групи ЕПП властиві інтенсивні, однозначні прояви, з крайніми розподілами навантажень (центр є незаповненим) (рис. 3). Електоральній групі ЕПЗ властива розпорошеність розташування

навантажень (рис. 4), що має суттєві відмінності порівняно з попередніми соціально-психологічними типами організації політичних груп, є складнішою для передбачення. Це уможливорює варіативність розвитку цієї групи залежно від домінуючих компонентів її групової консолідації, особливостей їхніх взаємозв'язків та динаміки. Група підтримки ЕПЗ – це об'єднання досить різних людей і всередині цього об'єднання немає впливових структурних елементів єдності, як ми визначили з описової моделі.

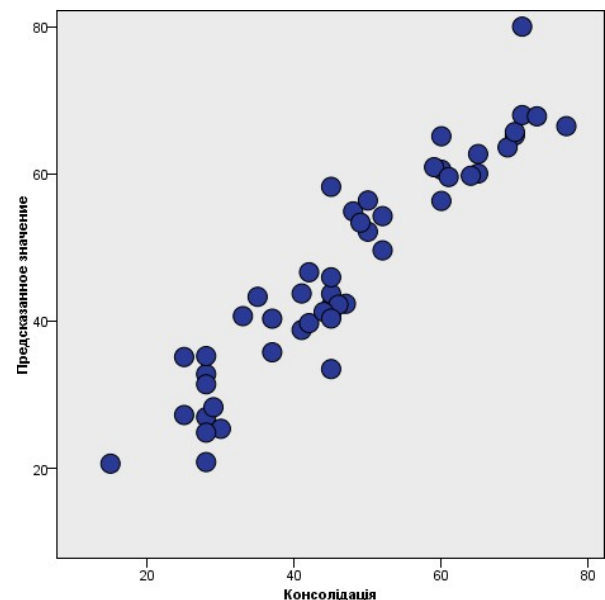

Рис. 4. Зміст та структура консолідації електоральної групи підтримки В. Зеленського / ЕПЗ

Дискусія і висновки

У групах "лівих" і "правих" стаття є складником консолідації. Як і в результатах роботи колег за цією тематикою (Kemper, 2018), встановлено, що чоловіки є більш схильними до участі в політичних групах, спільнотах, де є можливість виявити свої позиції, переконання, ідеї тощо. Це, своєю чергою, зумовлює особливості політичної культури конкретної спільноти, стратегії її функціонування у контексті публічної / непублічної політики.

Ідеологічний мотив, ціннісно-мотиваційний ідеологічний вимір політичного контексту цих двох ідеологічних груп має стати об'єктом політико-психологічних інтервенцій. Як зазначає M. Gauvain: "Людей не можна зараховувати до груп, сподіваючись, що виникнуть соціальні процеси... Групову діяльність потрібно налаштувати таким чином, щоб усі учасники могли бути активними та брати участь. Необхідно створити можливості, щоб сформулювати та побудувати поточне розуміння індивідів у проблемній області та спрямувати їхні знання, що розвиваються" (Gauvain, 2018). Результатом такої діяльності може стати розбудова публічного політичного простору

країни, уможливлення, продукування та керування політичним діалогом. Оскільки діалогічність, декларована готовність до діалогу й реальна практика взаємодії досліджуваних політичних груп заслуговують додаткового вивчення. Особливо, коли йдеться про способи узгодження інтересів політичних груп, актуалізацію механізмів узгодження їхніх інтересів під час вироблення публічної політики в Україні.

Водночас залишаються не з'ясованими психологічні, соціо-культурні механізми формування психологічної готовності політичних груп до консолідації за новітніх суспільно-політичних умов і викликів сьогодення; умов і детермінант, які впливають (посилюють / послаблюють політичну консолідацію). Це дозволить уточнити, конкретизувати змісти консолідаційних процесів, а отже, впливати на процес узгодження інтересів політичних спільнот у виробленні публічної політики в Україні, впливати на динаміку політичної поведінки груп.

Отже, політична консолідація як динамічне соціально-психологічне явище піддається перманентному трансформуванню. Це зумовлює її типи в різних політичних групах за критеріями динамічності / функціональної спрямованості: а) стабільна (або монолітна) (група "правих"); б) ситуативна (група "лівих"); в) супротивна (група підтримки П. Порошенка); д) конформна (або нарцисична) (група підтримки В. Зеленського). Це свідчить про домінантність і специфічну виразність консолідації кожної з груп, які є значущими суб'єктами публічної політики в Україні.

Консолідація політичних груп, а далі й інтеграція суспільства може існувати на рівнях соціальної онтології, цінностей або операціонального досвіду. Консолідація як механізм є процесом і результатом продукування і відтворення ціннісно-орієнтаційної єдності групи за принципом кон'юнкції, яка інтегрована з соціально-політичними мотивами, образом політичного майбутнього, рефлексивним капіталом, груповою і політичною ідентичностями політичної групи.

Внесок авторів: Тетяна Траверсе – концептуалізація, методологія; Георгій Дубровинський – програмне забезпечення, формальний аналіз; Софія Кравченко – валідація даних, написання (оригінальна чернетка); Юлія Романова – написання (перегляд і редагування).

Список використаних джерел

- Chayinska, M., Minescu, A., & McGarty, C. (2017). Political solidarity through action (and inaction): How international relations changed intracultural perceptions in Ukraine. *Group Processes, & Intergroup Relations*, 20(3), 396–408.
- Cortland, C., Craig, M., Shapiro, J., Richeson, J., Neel, R., & Goldstein, N. (2017). Solidarity Through Shared Disadvantage: Highlighting Shared Experiences of Discrimination Improves Relations Between Stigmatized Groups. *Journal of Personality and Social Psychology*, 113(4), 547–567. <https://doi.org/10.1037/pspi0000100>
- Ferrera, M., & Burelli, C. (2019). Cross-National Solidarity and Political Sustainability in the EU after the Crisis. *JCMS: Journal of Common Market Studies*, 57(1), 94–110.
- Gauvain M. (2018). Collaborative Problem Solving: Social and Developmental Considerations. *Psychological Science in the Public Interest*, 19(2), 53–58.
- Goodwin, J., & Jasper, J. M. (2009). *The social movements reader: Cases and concepts*. Wiley-Blackwell.
- Janmaat, G., & Braun R. (2009). Diversity and Postmaterialism as Rival Perspectives in Accounting for Social Solidarity: Evidence from International Surveys. *International Journal of Comparative Sociology*, 50(1), 39–68.
- Kerner, I. (2018). Solidarity across Difference Lines. *Social Politics: International Studies in Gender, State, & Society*, 25(1), 44–49. <https://doi.org/10.1093/sp/jxy004>
- Klandermans, B. (2019). *Political Solidarity*. Oxford University Press.209.

Klandermans, B., & van Stekelenburg, J. (2013). Social movements and the dynamics of collective action. In L. Huddy, D. O. Sears, & J. S. Levy (Eds.), *The Oxford handbook of political psychology* (pp. 774–811). Oxford University Press.

McAdam, D., Tarrow, S., Tilly, C. (2001). *Dynamics of Contention*. Cambridge University Press.

Melucci, A. (1995). *The process of collective identity*. In H. Johnston, & B. Klandermans (Eds.), *Social movements and culture* (pp. 41–63). University of Minnesota Press

Meyer, D., & Whittier, N. (1994). Social movement spillover. *Social Problems*, 41(2), 277–298.

Neufeld, K., Starzyk, K., & Gaucher, D. (2019). Political Solidarity: A Theory and a Measure. *Journal of Social and Political Psychology*, 7, 726–765.

Parsa, M. (1985). Economic development and political transformation. *Theory and Society*, 14(5), 623–675.

Sommers, M. (1993). Citizenship and the place of the public sphere: Law, community, and political culture in the transition to democracy. *American Sociological Review*, 58(5), 587–620.

Soss, J. (1999). Lessons of welfare: Policy design, political learning, and political action. *American Political Science Review*, 93(2), 363–380

Taylor, V. (1989). Social movement continuity: The women's movement in abeyance. *American Sociological Review*, 54(5), 761–775.

Yamagishi, T., & Mifune, N. (2009). Social exchange and solidarity: in-group love or out-group hate? *Evolution and Human Behavior*, 30(4), 229–237.

References

- Chayinska, M., Minescu, A., & McGarty, C. (2017). Political solidarity through action (and inaction): How international relations changed intracultural perceptions in Ukraine. *Group Processes, & Intergroup Relations*, 20(3), 396–408.
- Cortland, C., Craig, M., Shapiro, J., Richeson, J., Neel, R., & Goldstein, N. (2017). Solidarity Through Shared Disadvantage: Highlighting Shared Experiences of Discrimination Improves Relations Between Stigmatized Groups. *Journal of Personality and Social Psychology*, 113(4), 547–567. <https://doi.org/10.1037/pspi0000100>
- Ferrera, M., & Burelli, C. (2019). Cross-National Solidarity and Political Sustainability in the EU after the Crisis. *JCMS: Journal of Common Market Studies*, 57(1), 94–110.
- Gauvain M. (2018). Collaborative Problem Solving: Social and Developmental Considerations. *Psychological Science in the Public Interest*, 19(2), 53–58.
- Goodwin, J., & Jasper, J. M. (2009). *The social movements reader: Cases and concepts*. Wiley-Blackwell.
- Janmaat, G., & Braun R. (2009). Diversity and Postmaterialism as Rival Perspectives in Accounting for Social Solidarity: Evidence from International Surveys. *International Journal of Comparative Sociology*, 50(1), 39–68.
- Kerner, I. (2018). Solidarity across Difference Lines. *Social Politics: International Studies in Gender, State, & Society*, 25(1), 44–49. <https://doi.org/10.1093/sp/jxy004>
- Klandermans, B. (2019). *Political Solidarity*. Oxford University Press.209.
- Klandermans, B., & van Stekelenburg, J. (2013). Social movements and the dynamics of collective action. In L. Huddy, D. O. Sears, & J. S. Levy (Eds.), *The Oxford handbook of political psychology* (pp. 774–811). Oxford University Press.
- McAdam, D., Tarrow, S., Tilly, C. (2001). *Dynamics of Contention*. Cambridge University Press.
- Melucci, A. (1995). *The process of collective identity*. In H. Johnston, & B. Klandermans (Eds.), *Social movements and culture* (pp. 41–63). University of Minnesota Press
- Meyer, D., & Whittier, N. (1994). Social movement spillover. *Social Problems*, 41(2), 277–298.
- Neufeld, K., Starzyk, K., & Gaucher, D. (2019). Political Solidarity: A Theory and a Measure. *Journal of Social and Political Psychology*, 7, 726–765.
- Parsa, M. (1985). Economic development and political transformation. *Theory and Society*, 14(5), 623–675.
- Sommers, M. (1993). Citizenship and the place of the public sphere: Law, community, and political culture in the transition to democracy. *American Sociological Review*, 58(5), 587–620.
- Soss, J. (1999). Lessons of welfare: Policy design, political learning, and political action. *American Political Science Review*, 93(2), 363–380
- Taylor, V. (1989). Social movement continuity: The women's movement in abeyance. *American Sociological Review*, 54(5), 761–775.
- Yamagishi, T., & Mifune, N. (2009). Social exchange and solidarity: in-group love or out-group hate? *Evolution and Human Behavior*, 30(4), 229–237.

Отримано редакцією журналу / Received: 19.08.23

Прорецензовано / Revised: 17.10.23

Схвалено до друку / Accepted: 01.11.23

Tetiana TRAVERSE¹, DSc (Psychol.), Prof.
ORCID ID: 0000-0002-9031-1173
e-mail: traversay@ukr.net

Iuliia ROMANOVA¹, PhD (Psychol.), Assoc. Prof.
ORCID ID: 0000-0002-5081-2336
e-mail: jurom@ukr.net

Sofia KRAVCHENKO¹, PhD
ORCID ID: 000-0001-7676-9906
e-mail: sophi6378@gmail.com

Georgyi DUBROVNSKYI¹, PhD (Psychol.), Assoc. Prof.
ORCID ID: 0000-0002-6621-4229
e-mail: dzora@ukr.net

¹Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv, Ukraine

THE COORDINATION OF INTERESTS IN PUBLIC POLICY MAKING IN UKRAINE THROUGH THE MECHANISM OF CONSOLIDATION OF SOCIO-POLITICAL GROUPS

Background. The article is devoted to an empirical study and substantiation of the structure and content of consolidation of political groups, the potential of consolidation as a mechanism for reconciling the interests of political groups in public policy making. The purpose of the study was to find out the socio-psychological features of the consolidation of ideological and electoral political groups, to find common ground between them in order to harmonize interests in public policy making.

Methods. theoretical, empirical, methods of mathematical and statistical data processing, as well as psychodiagnostic techniques: "Political Values" (G. Eysenck), "Political Values" (A. Seleznev), "Group Identity" (J. Feitos, E. Salas), "Political Identity" (O. Sknar), political identification scales (J. Kruker, R. Lihtanen), "Study of Political Motives" (A. Krasnyakov), "Political Self-Efficacy" (I. Sariev), "Political Self-Efficacy" (I. Sariev), "Political Solidarity" (K. Newfield, D. Goucher, K. Starzuk, in the author's adaptation), "Perceptions of Consolidation and Ways to Achieve It" (S. Kravchenko), and a research questionnaire.

Results. The content and structure, patterns and features of political consolidation of socio-political groups are determined. Consolidation is a systemic unity based on the principle of conjunction, the systemic factor of which is the value system of the group. It consists of: value-oriented unity, common socio-political motives and image of Ukraine's needy future, political and group identities, reflective capital (common ideas about: a) consolidation unity, b) mechanisms of its implementation, c) similarities and differences between the ideas of their group members and other groups in political interaction, d) readiness for joint actions, dialogue, development of possible productive solutions), self-efficacy of the political group.

Conclusions. The socio-political consolidation functionality of a community sets the scale, direction, and coordinate system of interaction between electoral and ideological groups – from competition, cooperation, and options for productive confrontation to extreme borderline conflict, as various types of wars. The author identifies the universal and specific bases of possible coordination of interests of political groups and their consolidation.

Keywords: public policy, prosocial behavior, political behavior, cooperation, mobilization, integration, ideology, coordination of interests, value orientations, ideological group, electoral group.

Автори заявляють про відсутність конфлікту інтересів. Спонсори не брали участі в розробленні дослідження; у зборі, аналізі чи інтерпретації даних; у написанні рукопису; в рішенні про публікацію результатів.

The authors declare no conflicts of interest. The funders had no role in the design of the study; in the collection, analyses or interpretation of data; in the writing of the manuscript; in the decision to publish the results.